

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
מסעי
מנחם אב ה'תשע"ח ב'שכ"ט
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

השלמה בעניין השאלה הרביעית [מתוך ד' השאלות שהובאו בשיעורים הקודמים]
הנוגעת לדיני ממונות, לגבי אותו גבאי שהבטיח לשלם לאחד הבחורים עבור סידור הספרים
וכו', ושלשה צידודים נוספים לכך שאי אפשר להביא ראיה מהמעשה בשמעון בן שטח
ושלש מאות הנזירים וכו'.

בעניין הוספת המלים "וינחמנו בציון ויבנה ברחמיו את ירושלם וכו'" באמירת
עושה שלום במרומיו וכו'.

המשך בעניין האם אפשר לומר תיקון חצות בימי בין המצרים אף ללא כוונת הלב,
וביאור העניין שהשכינה נראית כאשה לבושה שחורים וכו'.

דברי מרן שליט"א לזכר אביו הגה"צ הרב נסים, הנודע בשם מארי נחום רצאבי זצוק"ל
שהשבוע יחול יום היארצייט שלו.

התייחסות מרן שליט"א לדברי השקר שהובאו בחוברת אחת בשם הרב שלמה קורח
שליט"א על הרב יוסף צובירי זצ"ל.

הודעה ובקשה לרגל הכנת הספר שו"ת עולת יצחק חלק א' לקראת הוצאתו לאור במהדורא
חדשה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642
שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 455

השיעור מוקדש לעילוי נשמת
הגה"צ הרב נסים הנקרא מארי נחום
ב"ר נסים רצאבי זצוק"ל,
שהשבוע ימלאו עשרים ושש שנים לאסיפתו לבית עולמו,
ביום רביעי ו' מנחם אב, תנצב"ה.

אבא מארי הגה"צ הרב נסים הנקרא מארי נחום
ב"ר נסים זצוק"ל, שהשבע ימלאו עשרים ושש שנים
לאסיפתו לבית עולמו, ביום רביעי ו' מנחם אב,
תנצב"ה.

השלמה בעניין השאלה הרביעית [מתוך ד' השאלות
שהובאו בשיעורים הקודמים] הנוגעת לדיני ממונות,
לגבי אותו גבאי שהבטיח לשלם לאחד הבחורים עבור
סידור הספרים וכו', ושלשה צידודים נוספים לכך שאי
אפשר להביא ראיה מהמעשה בשמעון בן שטח ושלש
מאות הנזירים וכו'.

דיברנו לפני כמה שיעורים [מוצש"ק קרח ומוצש"ק
חוקת ובלק ה'תשע"ח], בעניין הפסוק [קהלת ז', י"ב]
פִּי בָּצַל הַחֲכָמָה בְּצֵל הַכֶּסֶף, האם יש תוקף מן
הבחינה ההלכתית, ללמוד מהמעשה של
שמעון בן שטח ושלש מאות הנזירים, שהחכמה
שוה ממון, שוה כסף.

נפקא מינה מכך, לגבי כמה וכמה עניינים.
הזכרנו חלק מהם, ואפשר להביא עוד דוגמאות
נוספות. בסוף שיעור מוצש"ק חוקת ובלק,
שאלו לגבי הסיפור עם הבחור אשר התנה עם
הגבאי שיתן לו חמש מאות שקל עבור סידור
הספרים, ואח"כ נתברר שהוא עמד והסביר
לציבור כמה חשוב עניין כבוד הספרים כיון
שהם היו מפוזרים, ובעצם הציבור הוא שהחזיר
את הספרים למקומם. השאלה היתה, האם מה
שהבחור עשה, הדבר נחשב שהוא בעצמו עבד,
כיון שהחכמה ג"כ שוה כסף. דהיינו, רצו לדמות
זאת לנושא הזה.

הדבר מודפס ב"שערי יצחק" [עמ' 22] בזה"ל,
שאלה מהקהל: אבל הציבור בלאו הכי חייבים
להחזיר את הספרים למקומם? הוא רק מזרז
אותם וכו'. ועניתי על כך, אולי הספרים נצטברו
לערימות כבר במשך כמה ימים, אחרי כמה ימי
"בין הזמנים" וכדומה, ואי אפשר לדעת מי
בדיוק ומה וכו'. הסיפור לא היה כ"כ ברור, מה
בדיוק היה? המעשה שהיה, כיצד היה? מה היה
הסיפור שדנו עליו?

מצאתי זאת אח"כ, ואביא את הדברים כעת,
בכדי שהם יהיו ברורים. כאשר דיברתי על כך,
לא ראיתי את הדברים בתוך הספר בפנים, מה
היתה השאלה. ראיתי כי המקור לכך, הוא
בספר חשוקי חמד על מסכת בבא קמא דף כ"א
[דף קמ"ז מדפי הספר].

מובא שם כך, מעשה בבית כנסת שהיה עמוס
במתפללים, ולומדים בחול המועד סוכות. בחג
הסוכות, ישנם מתפללים רבים, וגם לומדים.
לא ניתנו ימים טובים לישראל אלא לעסוק
בהם בתורה. ולקראת הושענא רבה, הצטברו
מאות סידורים וחומשים ועוד ספרי קודש, על
השולחנות. הגבאי לא ידע לשית עצות בנפשו,
כיצד יסדר כל כך הרבה ספרים? אחד
מהמתפללים ניגש אליו ואמר לו, שתמורת
חמש מאות שקלים הוא מוכן לסדר את כל
הספרים במוצאי שמחת תורה. והגבאי הסכים
לכך. במוצאי שמחת תורה ניגש המתפלל
הנ"ל לבימה, והפליג בשבח כבוד הספרים
ומדת החסד והמעלה של מי שמחזיר ספרים
למקומם, וביקש מכל אחד להכניס רק חמש
ספרים לארון. ותוך דקות אחדות, נהיה כל בית
הכנסת מסודר. וכעת בא לבקש את כספו
מהגבאי. וטוען הגבאי, שלא התחייב על דעת
כן שכל הציבור יחזירו את הספרים. הדין עם
מי?

כך היתה השאלה למעשה, כפי שמבואר שם.
והשאלה היא, האם לדמות את הנושא לעניין
שלנו, כי הוא מכר את החכמה, כעין המעשה
של שמעון בן שטח וג' מאות הנזירים. והאם
זאת גניבת דעת וכו'. האם הדבר דומה, או
שלא? אבל כך היה המעשה במדויק, ועל כך
הם דנו.

בזמנו – בשיעור הנ"ל – אמרתי בס"ד חמשה
חילוקים וטעמים, שאי אפשר ללמוד מכך
הלכה למעשה. או בגלל שהדבר אינו מובא
להלכה ברמב"ם ובש"ע, ולא פסקו זאת בספרי
הפוסקים. ואולי הבבלי חולק על הירושלמי. זהו

אותו וכו'. ולאחר שינאי הבטיח לו שלא יזיק לו, הביאו אותו. וינאי שאל אותו, למה היתלת בך? ענה לו, חס ושלום. ישנו פסוק מפורש בספר קהלת, 'בצל החכמה בצל הכסף'. אתה שילמת מהממון שלך, ואני נתתי מהתורה שלי.

זהו בסיס העניין, אשר רצו ללמוד מכך, שהחכמה שווה כסף. ועל כך אמרנו את חמשת החילוקים דלעיל, וכעת בעז"ה ברצוני לומר עוד כמה דברים חדשים בנושא הזה.

לבעל מדרש תלפיות ישנו ספר על תלמוד ירושלמי הנקרא בשם אגדת אליהו, והוא שואל שאלה. מה ראה שמעון בן שטח, לסכן את עצמו? הרי ינאי המלך, היה רשע, הוא הרג את כל חכמי ישראל, ונשאר רק שמעון בן שטח. וכעת הוא בא, ומציע לו דבר כזה? ינאי המלך חושב, שנתת את הארבע מאות וחמשים קרבנות הללו, אבל אינך חושש שמישהו ילשין? שבסופו של דבר יתגלה הדבר ח"ו? כיצד אתה מכניס את עצמך לסכנה? מדוע הוא סיבך את עצמו? שמעון בן שטח בעצמו היה עשיר, והוא יכל לשלם זאת מעצמו, או ללכת להתרים אחד מעשירי ישראל. מדוע הוא הלך לינאי המלך, אשר עלול ח"ו לנקום בו ולהרוג אותו? חסדים נדיבים ועשירים? למה לא תלך לבקש מהם? כך הוא שואל. זאת שאלה טובה, ממש הסתכלות חדשה, על כל העניין הזה.

הוא כותב [בדף קס"ג] בזה"ל, ראוי לשים לב, דמה צורך היה לרבי שמעון בן שטח, לעשות כך למלך ולהסתכן בעצמו. שהיה יכול להטיל על המלך החצי של מאה וחמשים, והחצי האחר לתת הוא מכיסו וממונו, שהרי עשיר היה, היותו גיסו של מלך. שהרי אחותו, היתה אשתו של ינאי המלך. או היה לו להטיל חציו של המאה וחמשים, על אחד מעשירי ישראל, ולא להטיל הכל על המלך ולהסתכן עצמו. כמו שהיה, שהלשינו עליו, והוצרך לברוח להימלט ממות נפשו.

הטעם השני. או בגלל כך, שכל מה שהחכמה שווה כסף, זהו דוקא אם מודיעים על כך מראש, כפי שמצינו לגבי רופא המתנה מראש את הסכום שהוא דורש על מה שיעשה, אפילו שזה לא לפי הטירחא שלו, חובה לשלם לו. סיבה נוספת, כי לגבי רפואה, אין מחיר קצוב, זהו דבר שהעולם רגיל לשלם עליו, אבל בעניין הנזירים, זהו לא דבר אשר רגילים לשלם עליו בשוק. לגבי הרפואה, זהו אכן המחיר אשר פחות או יותר מקובל. זהו הנימוק הרביעי. והנימוק החמישי היה, כי מי אמר שבכלל זהו פירוש הפסוק 'בצל החכמה בצל הכסף', שהרי הפסוק הזה סובל הרבה פירושים.

חזן מכל חמשת הטעמים הללו שדיברנו באריכות בזמנו, ברצוני להוסיף עכשיו בס"ד עוד שלשה צידודים, שזהו אינו מקור, אשר אפשר לפסוק הלכה על פיו. דהיינו, זהו חידוש גדול מאד, לבוא ולהגיד שהחכמה שווה כסף. אבל מצד שני, לכאורה שמעון בן שטח עשה מעשה. נזכיר זאת שוב. באו שלש מאות נזירים, וכל נזיר בתום ימי נזירותו צריך להקריב ג' קרבנות. ביום מלאות ימי נזרו, הוא צריך להביא כבש לעולה, וכבשה לחטאת, ואיל לשלמים. שלש מאות הנזירים הללו, היו עניים, ולא יכלו להקריב את הקרבנות הללו, לא היתה להם אפשרות לכך, כי לא היה להם את הממון עבור זה. הם באו לשמעון בן שטח, והוא ניסה למצוא פתח לנזירותם, והצליח למצוא למאה וחמשים מהם. אולם למאה וחמשים הנותרים, הוא לא מצא פתח. הלך שמעון בן שטח לינאי המלך שהיה גיסו, ואמר לו, תשמע, יש ג' מאות נזירים, חצי עלי וחצי עליך. שמע ינאי המלך ואמר, טוב, אם הדבר כך, בודאי אני משתתף בחצי, ושלח לו ארבע מאות וחמשים קרבנות. בא מלשין אחד, בעל לשון הרע, ואמר לינאי המלך, תשמע, שמעון בן שטח לא נתן כלום. ינאי המלך כעס, ושמעון בן שטח ברח, ואח"כ באו אנשים גדולים מפרס ושאלו את ינאי המלך, היכן הזקן החכם שהיה כאן בפעם שעברה, אמר להם, לא, הוא רימה

הוא אומר תשובה מאד מעניינת, לגבי השאלה הזאת. לדבריו, המטרה של שמעון בן שטח היתה, הוא עשה זאת, כיון שהיה לו עניין שינאי המלך ישלם על כך, בכדי לכפר על חטאו. ידועים דברי הגמ' במסכת קידושין [דף ס"ז ע"א] האומרת, שינאי המלך עשה סעודה גדולה לכבוד זאת שניצח וכיבש ששים כרכים וכו', לא ניכנס כעת לכל הפרטים, אבל כתוב שם כך, היה שם אחד, איש לץ לב רע ובליעל, ואלעזר בן פועירה שמו. ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך, ינאי המלך, לבס של פרושים עליך. אל תחשוב, שהם תמימי דיעה איתך. הם נגדך. ומה אעשה? מי אמר? תביא לי הוכחה? הקם להם בציץ שבין עיניך. הקים להם בציץ שבין עיניו. ואז תראה כיצד הם יגיבו. ינאי המלך היה כהן, שימש בכהונה גדולה, א"כ הוא שם את הציץ, אפילו שזה לא בבית המקדש, ישנם האומרים שהדבר מותר גם שלא בשעת העבודה, ואז אי אפשר היה להבליג. כיון שהוא עשה זאת בפניהם, שם את הציץ על עצמו, משתמש בכלי של כהן גדול. היה שם זקן אחד, ויהודה בן גדידיה שמו. ויאמר יהודה בן גדידיה לינאי המלך, ינאי המלך, רב לך כתר מלכות, הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן. שהיו אומרים, אמו נשבת במודיעים. היתה שמועה שאמו היתה שבויה, והוא נולד לאחר מכן, וכיון שהשבויה אסורה לכהן אזי הוא חלל, ואינו יכול להיות כהן גדול. ויבוקש הדבר ולא נמצא ויבדלו חכמי ישראל בזעם. חיפשו עדים על העניין, ולא היו עדים, וממילא יצא שינאי המלך כעס, כי זהו לדעתי סתם הוצאת דיבה. כיון שזהו דבר שאי אפשר היה להוכיח אותו. אם היו עדים, הוא היה נכנע. אבל לא היו עדים, אז רק סתם מוציאים עליו שם רע, ושמועות, חששות רחוקות, ללא הוכחות ברורות. בקיצור, הוא הרג את כל חכמי ישראל, והיה העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח וכו'.

אומר רבינו אליהו הכהן, בעל שבט מוסר ומדרש תלפיות ועוד כמה ספרים חשובים, כי

שמעון בן שטח רצה לתקן את החטא הזה. תשמעו דבר ממש נפלא.

הוא כותב כך, אמנם מה שנראה לי בזה, דכיון שהיה בידו של ינאי המלך עון שהרג את החכמים, על שלא הניחוהו ליטול כתר כהונה שרצה ליטול, בעצת אלעזר בן פועירה שאמר לו הקם להם בציץ שבין עיניך, רצה רבי שמעון בן שטח לגלגל על ידו של ינאי המלך – בעל אחותו – דברים של מצוה השייכים לתיקונו, כדי דלהוי ליה כפרה.

על דרך בבא בן בוטא [בפרק א' דבבא בתרא דף ד' ע"א], דאמר להורדוס המלך כששאל ממנו עצה לכפרת עונו על שהרג את החכמים. ואמר לו, הוא כבה אורו של עולם, רבנו, דכתיב [משלי ו', כ"ג] כי נר מצוה ותורה אור. ילך ויעסוק באורו של עולם, בית המקדש, דכתיב [ישעיה ב', ב'] ונהרו אליו כל הגוים כו'. והוא על שם ששאל ממנו עצה למחילת עונו. אבל ינאי, שלא שאל, היה רבי שמעון מבקש להביא על ידו מצוות שייכות לכפרתו. הוא אמר, כך אני מציע לך, אבל ינאי לא חיפש דרך תשובה. והוא שינאי רצה להיות כהן גדול המקריב את הקרבנות, וכתוב בכהן גדול [ויקרא כ"א, י"ב] כי נזר שמן משחת אלוהיו עליו. ועל סיבה זו, הרג את החכמים. לכן בבוא עניין אלו הנזירים לידו, דכתיב בנזיר גם כן ככהן גדול, כי נזר אלהיו על ראשו [במדבר ו', ז'], עשה שיתן משלו כל הקרבנות הצריכים להם, ויכפר מה שכתוב בנזיר 'נזר', על מה שרצה להיות כהן גדול 'נזר' כתוב בו. והקרבת אלו הקרבנות משלו, יכפרו על מה שרצה הוא להיות כהן גדול המקריב הקרבנות. ובזה עשה שיתן הוא כל דמי הקרבנות שהוצרכו לנזירים, כדי שיבא זה ויכפר לו על מה שחטא. כי דרך ומדת הצדיקים להטיב עם אחרים, כמדתו יתברך דמדתו להטיב. וזהו הטעם שהטיל כל ההוצאה על ינאי, ולא נתן הוא משלו כלום, ולא נטל משום עשיר.

שאפשר לבנות עליו מן הבחינה ההלכתית, כי בעצם לא זה היה העיקר, זה רק היה כלפי חוץ, כי המטרה האמיתית היתה תיקון החטא. כך לפי מה שהוא אומר.

חושבני, כך נראה לי, כי לפי ההסבר של בעל אגדת אליהו, אזי בכלל כל מה שרצו ללמוד מכך לעניין דלעיל, הדבר בכלל לא דמי, כי אוכלא לְדָנָא. אין בכלל קשר בין הדברים, ואין מה ללמוד מכך, כיון שהיתה סיבה מיוחדת לשמעון בן שטח.

כיוצא בזה, ראיתי בספר תולדות ישראל [יעבץ, חלק רביעי, דף 195]. הוא ג"כ אומר דבר נפלא. הרי ינאי המלך, נתחבר עם הצדוקים. שלומציון המלכה, היתה צדיקה, היא היתה עם הפרושים. אבל הוא, הגמרא אומרת במסכת ברכות ודף כ"ט ע"א, אמר אביי, הוא ינאי הוא יוחנן. הרי כתוב על יוחנן, שהיה כהן גדול שמונים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי, בגלל הסיפור הזה. כתוב שם בגמ' מס' קידושין, שכאשר אלעזר בן פועירה יעץ לו שיהרוג את כל חכמי ישראל, הוא אמר לו, 'ותורה מה תהא עליה?' כך אתה אומר לי, אבל מה יהיה עם חכמי התורה? ענה לו, לא, 'התורה מונחת בקרן זוית, מי שירצה ילמוד'. אומרת הגמ', תינח תורה שבכתב, אבל מה תאמר לגבי תורה שבע"פ? הרי בזמנו, התורה שבע"פ לא היתה נכתבת. שמעון בן שטח היה בזמן התנאים הראשונים, בזמן נתאי הארכלי וכו', כאשר עדיין לא נכתבה התורה שבע"פ. אלא, נזרקה בו מינות. כאן נכנס העניין הזה.

כתוב בספר תולדות ישראל בזה"ל, כי הלוך הלכו בדבר הזה – הצדוקים – כדרכי ההלנים. משכו ביין את בשרם, וילכו אחרי עיניהם. 'הלנים', ישנם כאלה האומרים 'הלנים', או 'הלניסטים', הכוונה עכ"פ על אלו שהלכו בדרכי היוונים. הצדוקים, לא רק שלא האמינו בתורה שבכתב, אלא הם היו בכלל אנשים פורקי עול, הם נתפסו על התורה שבע"פ אולם

לשמעון בן שטח היה עניין, שדוקא ינאי המלך יתן, בכדי לכפר על החטא שלו. הוא יכל לשלם בעצמו, או להתרים מישהו אחר שישלם, מבלי להסתבך. אבל הוא הכניס את עצמו לסכנה, כיון שהיה לו עניין בכדי לתקן את חטאו של ינאי המלך, שהרג את החכמים. כנראה על כך שהוא הרג את החכמים, הוא עדיין לא יכול לתקן זאת, אלא לבינתיים הוא רצה לתקן את סיבת החטא, כי הוא רצה להיות כהן גדול. התיקון לכך, הוא בנזיר. ישנו פסוק בפרשת אמור, לגבי הכהן הגדול, וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא, וְלֹא יַחֲלִל אֶת מִקְדָּשׁ אֱלֹהֵיו, כִּי נֹזֵר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהֵיו עָלָיו אָנִי יֵי. וישנו פסוק לגבי נזיר, וגם שם כתובה המלה 'נזר', לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחָיו וּלְאִחָתוֹ לֹא יִטְמָא לָהֶם בְּמַתָּם, כִּי נֹזֵר אֱלֹהֵיו עַל רֹאשׁוֹ. ילפינן 'נזר' – 'נזר'.

אמנם אין קשר בין המלה 'נזר' לבין הנזירים, כי 'נזיר' זה מלשון פרישות, ואילו 'נזר' זהו כתר. 'נזר' אלהיו על ראשו. יש לו קדושה אלהית. א"כ ע"י שינאי המלך ישלם את קרבנות הנזירים, הוא יכפר על עניין הכהונה הגדולה.

לפי זה יוצא, שכל העניין אשר רוצים ללמוד מן הפסוק 'בצל החכמה בצל הכסף', זה בכלל לא ראייה, כיון שזאת בכלל לא הסיבה האמיתית שבגללה שמעון בן שטח שילם זאת מממונו, זה רק היה התירוץ. כאשר שמעון בן שטח ראה שהוא נמצא במבוכה, שנתגלה הדבר הזה, אז היה לו תירוץ. דבר שקר, הוא לא הוציא מפיו. הוא רק אמר, 'בצל החכמה בצל הכסף'. אבל לא זאת הסיבה האמיתית. זה לא שנאמר, שלשמעון בן שטח היתה קבלה מרביתו, שכך הוא פירוש הפסוק. אדרבה, כפי שאמרנו, הפסוק הזה סובל הרבה פירושים. רק כיון שינאי המלך כעס, מה הוא יגיד לו? הוא הטעה אותו, הוא עשה תחבולה בכך שאמר לו 'חצי עליוחצי עליך'. כי עיקר המטרה היא, שהוא יוציא את הכסף, בכדי שעי"ז יהיה לו תיקון החטא. ואם תאמר שח"ו זהו דבר שקר, לא, זה לא שקר, 'בצל החכמה בצל הכסף', אבל זה לא דבר

הם גם לא האמינו בתורה שבכתב, כפי שאומר הרמב"ם בפירושו למסכת אבות [פ"א]. הם בעצם הלכו בדרכי היונים, ורק נתפסו על דברים מסויימים, כביכול הם לא מקבלים רק את התורה שבע"פ, וכביכול בתורה שבכתב הם מאמינים. אבל למעשה, הם היו מקולקלים בהנהגות שלהם. וינאי המלך, הלך איתם. אז הם היו אנשים פרוצים, משתכרים וכו'.

עד כי ינאי המלך בכבודו, לא בש לסבוא ולעגוב לעיני כל העם. כבר לא התבייש. אפילו כלפי חוץ, בפרהסיא.

על כן חידשו חסידי ישראל את הנזירות, אשר בימי היות חוקי התורה נשמרים, לא תיחשב לצדקה. ורק בדור אשר השיכרון הזימה והמשובה ירימו ראש, כלי חפץ הוא ללמד ליחידים להינזר, עד עת מועד מתאות לבם. ולאות זכרון ולמופת לקהל העם, להשיב אותו לבצרון.

דהיינו, חכמי ישראל דחפו את האנשים להיות נזירים, כתשובת המשקל לכך שישנם מקולקלים. כיון שהצדוקים התנהגו בשכרות ובחוסר צניעות, כלפי כך צריך שיהיו נזירים. השפיעו על האנשים, מה שיותר, שיהיו פרושים. בכדי שהדבר יהיה על הצד השני. אם הדור מקולקל, צריך להשפיע הרבה יותר בכדי להגביר את הקדושה. והוא מדגיש, כי זאת למרות שבדרך כלל לא מומלץ להיות נזיר. הרי כתוב בפסוק [במדבר ו', י"א], מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ. 'הזיר עצמו מן היין'. אבל ישנו עניין, של נזירות. כפי שכתוב בגמ' [נזיר דף ב' ע"א], הרואה סוטה בקלקולה, יזיר עצמו מן היין. פחות או יותר, כך נראה הרעיון אשר עשו באותו הדור.

הרמב"ם בסוף הלכות נזירות [פרק י' הלכה י"ד] כותב כך, האומר הריני נזיר אם אעשה כך וכך, וכן אם לא אעשה [מין שליט"א אומר זאת ב'כינוי': 'הרי הוא נזיר אם יעשה כך וכך או אם

לא יעשה'] וכיוצא בזה, הרי זה רשע. נזירות זו, מדברי רשעים הוא. אבל הנודר לה' דרך קדושה, הרי זה נאה ומשובת. והרי נאמר בו, נזר אלהיו על ראשו קדש הוא ליי'. ושקלו הכתוב לנביא, שנאמר ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריכם לנזירים.

שאלה מהקהל: גם הרמב"ם מביא את המלה 'נזר', כלפי הנזירים. כפי שמרן שליט"א אמר לעיל, 'נזיר' – 'נזר'.

תשובת מרן שליט"א: אינני חושב שהרמב"ם נתכוון להסביר בזה את המלה נזיר. הוא רצה לומר, שמשבחים אותו, שהוא 'נאה ומשובח', שנאמר 'נזר אלהיו על ראשו'. זו מילה גדולה. כפי שישנו כתר תורה, גם הנזיר 'נזר אלהיו על ראשו'.

דרך אגב, יש חיזוק למה שאמרנו מקודם בשם בעל אגדת אליהו, האומר כי זהו תיקון החטא על הכהונה הגדולה ע"י הנזיר, כי החטא של ינאי המלך היה בציץ, שנאמר עליו [שמות ל"ט, ל'] צִיץ נֹזֵר הַקֹּדֶשׁ. הדברים מתקשרים ממילא.

ממשיך בעל תולדות ישראל, ויהי היום ויעלו שלש מאות נזירים אל שמעון בן שטח, אשר ידעו את לבבו, כי הוא הראש לכל נוצרי תורה בימים הרעים ההם. הרי בסופו של דבר, שמעון בן שטח היה נשיא הסנהדרין. ויגידו לו, כי אין יד איש מהם משגת לקנות את שלושת הקרבנות אשר יקריב כל נזיר במלאת ימי נזרו. וילך אל המלך, ויספר לו את הדבר. ויאמר: אם יואיל המלך להתנדב ולתת רק למחצית הנזירים העניים את קרבנותיהם, ארבע מאות וחמשים נפש בהמה, וכלכל הוא את המחצית השנית וכו'. הוא מאריך על כך.

בהמשך ישנו דבר מעניין, הוא שם לב, חושבני שהוא מבליע בדבריו חידושים רבים, לפי הבנתו. כתוב, שמישהו הלשין. מי הוא שהלשין? הוא אומר, שזה היה מישהו מן

זאת גוזמא. לפעמים אומרים איזה מספר, רוצים להגיד שזה הרבה, אז אומרים כך. וכיו"ב מספר ששים, או שתים עשרה, או שבע. זה יחסית. א"כ בנ"ד לגבי 'שלש מאות נזירים', אינני יודע כמה היו, האם היו בדיוק שלש מאות, או בסביבות שלש מאות.

הערה מהקהל: כתוב לגבי הפרוכת, על שלש מאות שתפסו את הפרוכת כשהטבילו אותה.

תשובת מרן שליט"א: גם על עניין זה אומרים, שהחשבון איננו מדויק. ושלש מאות, זהו מספר 'עגול', כללי. זה מפורש בירושלמי שם וסקלים פרק שמיני ובבלי חולין דף צ ע"ב ותמיד דף כ"ט ע"ב. אבל דוקא שם, הגר"א עושה חשבון, שהדבר ממש מדויק. ששמו את הידיים וכו'. כי אורך הפרוכת היה ע' אמה, והרוחב כ' אמה, כנז' במשנה שם. יוצא שההיקף ק"כ אמה, שזה שש מאות טפחים. וכל אמה של כלים, בת ה' טפחים. יוצא ששלוש מאות כהנים, שתי ידיים, ביחד שש מאות טפחים בדיוק. דבריו מובאים שם בתפארת ישראל על המשנה, ודנו בזה בספרים רבים. וע"ע אור ישראל מאנסי גליון ס"ג מדף רנ"ז, וישורון כרך ו' מדף תקמ"ד. אבל המפרשים, כגון הרשב"ם ורש"י ועוד, אומרים לגבי מספרים כאלה, שזאת גוזמא. רוצים להגיד, הרבה. הרבה נזירים. א"כ, מאה וחמשים, זה לא בדיוק מאה וחמשים. כך מסתבר. אא"כ יש בכך איזה סוד. אינני יודע, האם ישנו איזה עניין נסתר, דוקא במספר מאה וחמשים, או אם מן השמים גלגלו כך. אבל בפשטות, זאת דרך גוזמא.

הערה מהקהל: הגר"א עושה חשבון לגבי הפרוכת, שזה מאתיים תשעים ושש.

תשובת מרן שליט"א: גם לפי הגר"א? א"כ אחרי הכל יוצא, שהמספר איננו מדויק. אולי זאת לא 'גוזמא', כי זה די קרוב. אולי אמרו מספר 'עגול'. ישנו הבדל, בין 'מספר עגול', לבין 'גוזמא'.

הצדוקים, מישהו המתנגד לשמעון בן שטח. הוא כותב כך, ויכו הצדוקים בלשון את בן שטח לפני המלך, כי גנב שמעון את לבו, ורק מאה וחמשים נזיר מלאו את ימי נזרם. ואולי פקחו את עיניו, כי כל עצם הנזירות יחבב שמעון בן שטח וחבריו, רק על היותה למעצור בפני שיטת הצדוקים, אשר גם המלך דבק בה. אמרו לו, תשמע, הרעיון הזה של כל הנזירים וכו', אדרבה זה נגדך. מה שיש נזירים, עשו כך הפרושים, ושמעון בן שטח בראשם, אלו שנותרו, כי בעוה"ר גדולי הדור נהרגו, אבל נשארו עוד, רוב הציבור היה עם הפרושים, אבל הצדוקים תפשו את השלטון ואת הכהונה הגדולה, והמצב היה ח"ו מסוכן. אז הם אמרו לו, הם עושים זאת בעצם נגדך. אתה הלכת ושילמת על הנזירים, אבל כל הנזירות היא בעצם לאפוקי משיטתך. פקחו את עיניו, שיבין מדוע בעצם שמעון בן שטח מעודד אותם.

דרך אגב, בכך אולי מובן דבר נוסף. בפשטות, הדבר לכאורה פלא. שלש מאות נזירים בבת אחת? שמעתם פעם על דבר כזה? כיצד נהיה העניין? מצאנו גם במסכת סנהדרין ופרק' משנה ד', ובגמ' דף מ"ה ע"ב, כי שמעון בן שטח תלה שמונים נשים כשפניות באשקלון. זהו סיפור ארוך, כיצד הוא הרג אותם, עם שמונים בחורים ביום סגריר, עשה איזו חכמה. שמעון בן שטח, היה מאד מחוכם, בעל תחבולות. בכל אופן, גם דבר זה קשה, כיצד נהיו שמונים נשים כשפניות באשקלון? מה קרה פתאום? איך הדור כל כך התדרדר? ומצד שני, שלש מאות נזירים? לא זכור לי, שישנו עוד דבר כזה.

אסכי אינני יודע, האם המספר 'שלש מאות' הוא מדויק, שלש מאות בדיוק. לא שלש מאות ושתים, ולא מאתיים תשעים ושש? בדיוק שלש מאות נזירים? ובדיוק למאה חמשים מצא פתח, ולמאה וחמשים לא?

כתוב במפרשים, רש"י ורשב"ם ובכמה מקומות, כי בדר"כ כאשר כתוב 'שלש מאות',

המשך הערה מהקהל: לא הגר"א בעצמו. אלא שמעתי כי חכם אחד טען, כי גם לפי הגר"א זה לא מדויק, שהרי בזויות אין אפשרות לשים שתי ידיים, א"כ צריך לנפות ד' טפחים מן הצדדים, ויוצא 296 בלבד.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. זאת הערה נכונה לכאורה, שצריך לעיין בה, איך הגר"א יישוב זאת. אולי הא גופא מוכיח שזה לא ממש מדויק, רק גוזמא. א"א לומר שיש אנשים בעלי אצבעות קטנות יותר, כי לאידך גם ישנם בעלי אצבעות גדולות יותר, וא"כ חמש טפחים זה הממוצע.

היוצא מן האמור, כי לפי זה ישנה סיבה אחרת, נימוק אחר, מדוע שמעון בן שטח מחפש תיקון לינאי המלך. לפי בעל אגדת אליהו, זהו תיקון על הכהונה הגדולה, 'נזר'-'נזר'. ולפי הספר תולדות ישראל, אפשר להבין כך מתוך דבריו, על פי הדברים שלו, שבעצם הוא בא לתקן את העניין שמשכו ביין את בשרם וכו'. דהיינו, שהפרושים אשר פורשים מכל טומאה, כגון טומאת מת, ולא שותים יין, הם אנשים יותר קדושים. הדבר בא לתקן את החטא הזה.

לפי שני המהלכים האלה יוצא, כי 'בעל החכמה בצל הכסף' זהו רק תירוץ, ואי אפשר לבנות על כך. זאת הסוואה. המטרה האמיתית של שמעון בן שטח, היתה אחרת. או כמו אגדת אליהו, או כמו שכותב בעל תולדות ישראל, שהם רצו את העניין הזה של נזירות.

אבל מה שבכל זאת לא מובן לי, בדברי בעל אגדת אליהו, הדבר צריך עיון קצת, כיון שלא כל כך מובן לפענ"ד, צריכים ליישב זאת, כי בסך הכל ינאי המלך לא חזר בתשובה, הוא לא הפסיק את הכהונה הגדולה אלא המשיך להיות כהן גדול, הוא גם מת כך, לא חזר בתשובה עד יום מותו, א"כ זהו 'טובל ושרץ בידו'. איזה 'תיקון' זה? הוא בא לתקן לו את החטא, ובעצם הוא לא חזר בתשובה. וכי הדבר יעזור? אפשר לכפר על כזה חטא?

לא ברור לי, כיצד להסביר זאת. וממילא גם לפי דברי תולדות ישראל, שעשו כך כיון שהיתה פירצה בעניין היין והצניעות וכו', ושהוא בא לתקן זאת, גם דבר זה אינו כ"כ מובן, כיצד להסביר זאת. אבל אני אומר זאת, לפי דבריו. בעל אגדת אליהו, הוא גברא רבא, בעל מדרש תלפיות, מסתמא יש לו תירוץ לכך. מה שאני אומר 'צריך עיון', זה לא בתורת תיובתא, אלא בתורת שאלה.

אמנם הוא לא מתקן בזה את חטא הריגת חכמי ישראל, אך כנראה קיווה שמעון בן שטח שאת זה ישרים בפעם אחרת. אי נמי כי עי"ז שהוא מתקן את שורש החטא וסיבתו, יתגלגל זכות לתקן אף את הנמשך מכך.

אולי, עלה בדעתי ליישב אותנו, נראה שהוא הבין, אינני יודע על סמך מה, שהוא לא נהיה כהן גדול. דייקתי בלשונו, והרבה פעמים הוא כותב, שהוא רצה להיות כהן גדול. אמנם בגמ' במס' ברכות, ישנה מחלוקת בין אב"י לרבא, האם ינאי הוא יוחנן. אבל בגמרא מס' קידושין, שהוא בעצמו מזכיר אותה, לכאורה מדברי הגמ' רואים, שהוא היה כהן גדול. ועל כך אני שואל, מה זה עוזר? אתה עושה לו תיקון, והוא ממשיך להיות כהן גדול? איך זה מתקן את החטא? אבל מלשונו נראה, שהוא הבין שינאי לא היה כהן גדול בפועל, הוא רק רצה להיות כהן גדול. לא הניחוהו ליטול כתור כהונה וכו', ינאי רצה להיות כהן גדול וכו', יכפרו על מה שהוא רצה להיות כהן גדול וכו'. תמיד הוא כותב, שהוא 'רצה' להיות כה"ג. א"כ זה רק על הרצון, כי בפועל הוא לא היה, וממילא זה מיושב טוב.

שאלה מהקהל: כמה זמן הוא היה כהן גדול? הרי לאחר שנה אחת, הוא היה נשרף. הרי הם היו קונים את הכהונה, ובכל שנה הם היו מתים. אז הוא היה יכול להיות כה"ג, מקסימום שנה אחת. כי אח"כ היה נכנס לקודש הקדשים, והיו מוציאים אותו בשלשלאות של זהב.

לחוק, הסכמתי לומר כך, אבל אינני חייב לשלם זאת. אלא הדין הוא, שחייבים לשלם לו.

ישנו טעם נוסף, שכותב בעל צידה לדרך מאמר ה' כלל ב'. כי אם נפסוק, שלא לשלם לרופא את המחיר שדרש, ע"כ ח"ו נעלת דלת בפני חולים, כי הרופאים לא ירצו לרפא. הם יגידו, טוב, אם האנשים לא רוצים לשלם, אלא רק סכום פעוט, אינני רוצה לרפא אותך. וז"ל, זה שנתן לו החיים והשלום, אינו מן הדין שיקפחו שכרו, שאם לא כן נעלת דלת בפני חולים. הביא את דבריו, בעל ציץ אליעזר, בספרו רמת רחל [דף ל"ג סימן כ"ה].

גם ב'הלכתית רפואית' [דף 96] מובא כך, יש מי שכתבו, שהטעם שחייבים לתת לרופא כל מה שידרוש, שאם לא כן נעלת דלת בפני החולים. ומביאים שם את המקור, מטה משה, עמוד גמילות חסדים, חלק ד' פרק ג'. צידה לדרך מאמר ה' כלל ב' פ"ב.

כתוב בהמשך שם, והיינו שלא יהיו אנשים שירצו להיות רופאים. הם יגידו, טוב, חבל להשקיע וללמוד רפואה וכו'. או שהרופאים לא ירצו לטפל בחולים, אם לא יובטח להם שכרם המלא. אלו שתי הסיבות, שבגללם מחייבים לשלם לרופא.

אבל, אם נדון בכך כעת, לפי הסיפור של שמעון בן שטח, הדבר אינו מוצדק. אין נעלת דלת, בסיפור של נזירים. או לגבי אותו בחור, נעלת דלת, שהאנשים יסבלו מכך וכו'. חכמים דאגו לכך, כפי שישנו מושג, לא לנעול דלת בפני לווים, כמבואר בגמרא בבא קמא [דף ז' ע"ב ועוד]. לגבי החולים, הדבר שייך, נעלת דלת בפני חולים, אבל לגבי הנזירים, לא שייך הדבר הזה. וכן לגבי חכמת התורה, הדבר אינו שייך.

יכול להיות דבר נוסף, שבעצם שמעון בן שטח שאמר 'בצל החכמה בצל הכסף', רצה לתקן

תשובת מרן שליט"א: כנראה שישנם אנשים, שהיו בדרגות פחותות ממנו. מה שאתה אומר, זה דבר נכון, כך היה בבית שני, לא השלימו שנתם, אבל כנראה שהם היו רשעים יותר גדולים. או שאחרי שמונים שנה, בסוף הוא נהיה צדוקי. יכול להיות, אין הכי נמי, נגיד זה היה בשנה האחרונה שלו. אבל עד יום הכיפורים, הוא לא חזר בתשובה. א"כ, מה זה עזר? הוא ימות שם.

האמת היא, שהסיפור אינו כ"כ ברור, כיון שכתוב [מובא שם בספר תולדות ישראל] שהוא מת במלחמה. אכן, ישנם כאן כמה פרטים, שרואים סתירות. לא כ"כ ברור, מה היה לפני כן, ומה אחרי כן. מתי שמעון בן שטח ברח? למה הוא ברח? האם פעמיים הוא ברח? ישנם סתירות, (כבר רב נסים גאון בברכות דף מ"ח ע"א עמד על חלק מן הסתירות). קשה לבנות את הדברים בצורה מליאה. לכן אני שואל זאת, כמסתפק.

בכל אופן, לגופו של עניין, כפי שאמרנו ישנו חילוק, כי מותר לרופא לדרוש מחיר גבוה, והם חייבים לשלם לו בכל אופן, אפילו שהוא לא כ"כ טורח, כיון שזהו המחיר המקובל בשוק, ודבר זה הוא מחייב, ואינו יכול לומר לרופא 'משטה אני בך', המחיר אינו מקובל עלי, וסתם צחקתי עליך כאשר אמרתי את המחיר הזה.

בזמנו הבאנו את הרמ"א בדרכי משה [יו"ד סימן של"ו סק"א], אשר אומר זאת. והוא גם כותב זאת בהגהותיו על ש"ע חושן המשפט [סימן רס"ד סעיף ז'], כי הסיבה שצריכים לשלם לרופא בכל שהתנה עמו, היא מפני שזהו דבר שדרך לתת הרבה.

כך כותב גם בספר ים של שלמה [ב"ק פרק י' סימן ל"ח], מעניין הרפואות, דרך בני אדם לתת דמים מרובים, לא אמרין ששיחק בו. כיון שהאנשים רגילים כך, אי אפשר לומר לרופא, שיחקתי והיתלתי בך. כביכול, כיון שהייתי

את ינאי המלך שנהיה צדוקי. הוא רצה להראות לו, את חשיבות החכמה. תדע לך, שתורה זה נחשב כמו כסף. כאשר הוא אמר לו, 'בצל החכמה בצל הכסף'. הוא בא לומר לו, תדע לך, אל תזלזל בתורה שבע"פ, ובפרט בעניין של היתר נדרים. היכן כתוב בתורה, היתר נדרים?

בגמ' מסכת חגיגה [דף י' ע"א] מובאת המשנה כך, היתר נדרים פורחים באויר, ואין להם על מה שיסמוכו. היתר נדרים, לא כתוב בתורה. אין שום פסוק בתורה, או דרשה גמורה, אשר אפשר ללמוד מכך. ישנן רק אסמכתאות רחוקות, כתובים שם כמה פסוקים, כגון [במדבר ל', ג'] לא יחל דברו, 'הוא לא יחל, אבל אחרים מחילים לו'. דבר זה, 'פורח באויר'.

הלימוד של להתיר נדר, או נזירות, שזה אותו הדבר, כיון שהנזירות נחשב כמו נדר, זה 'פרח באויר', אין לכך מקור בתורה. א"כ שמעון בן שטח רצה לומר לינאי המלך, תראה, אני התרתי מאה וחמשים נזירים, מכוח 'בצל החכמה'. אתה לא מאמין בתורה שבע"פ, אבל הכל בא משם. תדע לך, כמה חשובה התורה שבע"פ.

גם בתוספתא במסכת חגיגה [שם] כתוב כך, 'היתר נדרים פורחין באויר, ואין להם על מה שיסמוכו, אבל חכם מתיר לפי חכמתו. א"כ דע לך, כי מה שאני התרתי, זה מכוח החכמה שלי. רצה להראות לו, תדע לך, כמה חשובה תורה שבע"פ. וזאת בכדי לשכנע את ינאי המלך, שיחזור בו מדרכו הרעה.

בספר חסדי דוד [על התוספתא שם, אות י"א], למהר"ר דוד פארדו, כתוב כך, 'אבל חכם מתיר לפי חכמתו, נראה פירוש, דאע"ג דאין להם על מה לסמוך בתורה, מ"מ כך מסור לחכמים לפי חכמתם בתורה שבעל פה. וכך הם קיבלו, דבג' הדיוטות, או בחכם יחיד לפי חכמתו.

שמעון בן שטח אומר לינאי המלך, בתורה לא כתוב היתר נדרים, א"כ איך היתרתי מאה וחמשים נזירים? אתה רואה, כיצד בחכמתי הצלחתי לחסוך ארבע מאות וחמשים קרבנות, למרות שהדבר אינו כתוב במפורש בתורה, רק יש לנו מסורת מן החכמים – התורה שבעל פה – איש מפי איש עד משה רבינו.

לפריזה, אולי זאת סיבה נוספת, זהו כבר הטעם השלישי, שלא לסמוך על כל העניין הזה. כי שוב הפעם, המטרה שלו לא היתה לקבוע כאן הלכה, הדבר רק מן הבחינה הרעיונית וההשקפתית, לתקן את ינאי המלך. אבל לא שיש בכך בסיס הלכתי, שנסמוך על כך לגבי דיני ממונות, לומר שהדבר נחשב תשלום ממש.

הערה מהקהל: גם ישנו כלל, 'אין למדים הלכה מפי מעשה'.

תשובת מרן שליט"א: זה דומה. אבל בדור"כ הסיבה היא, כי כאשר ישנו מעשה, יכולות להיות סיבות אחרות. בנ"ד, הסיבות הן נסתרות. כאשר אומרים לך איזה מעשה, אינך יודע האם ישנם עוד פרטים אחרים, שהיו באותו הסיפור. אבל בנ"ד, היה משהו מסוה בכלל. אולי אפשר לומר, שגם זה תירוץ. אך כנראה אלה שהביאו הוכחה מכך, הלכו לפי פשטות הדברים, כי הירושלמי סתם. והרי פעמים רבות, הפוסקים מביאים ראיות ממעשה שהובאה בש"ס. כי אם היה חילוק, הגמרא היתה צריכה לפרש, שלא נטעה ללמוד לעניין אחר. כך עכ"פ לפי דעתם.

מקור העניין הוא בב"ב דף ק"ל ע"ב, תנו רבנן, אין למדין הלכה לא מפי לימוד ולא מפי מעשה, עד שיאמרו לו הלכה למעשה. שאל ואמרו לו הלכה למעשה, ילך ויעשה מעשה וכו'. ופירש הרשב"ם שם, ולא מפי מעשה – אם יראה רבו עושה מעשה, אל יקבע הלכה בכך, דשמא טעה בטעם של פסק דין של אותו

שנאת חנם, עיי' ינחמנו בציון ויבנה ברחמי את ירושלים. שבכך נתקן את עון שנאת חנם.

כפי שאמרנו, הגירסא הזאת אינה כתובה ברמב"ם ובכל ספרי התכאליל הראשונים, וכן מהרי"ץ זיע"א לא כתב זאת בנוסח הקדיש, אלא 'עושה שלום במרומיו הוא ברחמי יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל'. לכן, אנחנו הפסקנו לומר זאת, הלכנו עפ"י נוסח התפילה שכתב מהרי"ץ. אבל מצד שני חושבני, כי מי שאומר זאת, בהחלט יש לו על מה לסמוך. וההסבר בזה, שהרי הנוסח הזה אינו הנוסח של קדמונינו, ולא נוסח 'שאמי' אשר בא מן הספרדים או מן האשכנזים. בדרך כלל, השינויים שישנם, באו מן הסידורים האחרים.

שאלה מהקהל: אולי הדבר בא מהנוסח שבסיום תפילת שמונה עשרה?

תשובת מרן שליט"א: גם בשמונה עשרה, אין את הנוסח הזה בשום ספר. את המלים הללו, 'ינחמנו בציון ויבנה ברחמי את ירושלים', לא כתובות שם בשום ספר בעולם, בשום נוסחא. זאת נוסחא, של חכמי תימן האחרונים.

מסתבר לי, שהדבר כפי שדיברנו בזמנו [שיעור מוצש"ק בשלח ה'תשע"ג] לגבי הוספת המלים 'זכרה לחסדי דוד עבדך', בנוסח אתה הראית וכו' שבהוצאת ס"ת. הרי הנוסח 'עושה שלום וכו' וינחמנו בציון', נמצא רק בקהילות תימן, בין שאמי בין בלדי. בדרך כלל, כאשר ישנו איזה שינוי מן הנוסחאות של קדמונינו, השינוי בא בהשפעת הסידורים האחרונים, של ספרדים או אשכנזים, מקורות אחרים. אבל בנ"ד, הנוסח לא בא מהם, כי אין אצלם את הנוסח הזה. אם הנוסח הזה אינו מאבות אבותינו הקדמונים, וגם לא מהאשכנזים או מהספרדים, א"כ מהיכן הוא בא? על כרחנו, שחכמי תימן יע"א קבעו את הנוסח הזה. כפי שאמרנו לגבי 'זכרה לחסדי דוד עבדך', שגם הוא לא כתוב בהוצאת ס"ת בשום נוסח.

המעשה, דהרבה טועין בדבר הלימוד כדאמרי'. והא דפלוגי, לאו בפירוש אתמר, אלא מכללא אתמר, וטעה בסברא. וע"ע שו"ת אורח משפט הל' פסח דף קכ"ד ע"ב ד"ה ומה שכתבו, ובשו"ת ברכת יהודה ר"ה דף ד"ש אות י"ג, ומ"ש בס"ד בתשובותי עולת יצחק ח"ג סי' ר"ח אות ז' דף פ"ט ד"ה וצריך.

בעניין הוספת המלים 'ינחמנו בציון ויבנה ברחמי את ירושלים וכו'' באמירת עושה שלום במרומיו וכו'.

בסיום תפילת שמונה עשרה, אחרי הפסיעות, אנחנו אומרים כך, עושה שלום במרומיו הוא ברחמי וחסדיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל, וינחמנו בציון ויבנה ברחמי את ירושלים וכו'. מקובל לומר זאת גם בסיום כל קדיש, כגון בסוף קדיש תתקבל, או בסוף קדיש דרבנן. בכל קדיש שאומרים בו את נוסח עושה שלום וכו'.

בזמנו [שיעור מוצש"ק ואתחנן ה'תשע"ד] דיברנו על כך, שבכתב יד קדשו של מהרי"ץ זיע"א, לא נמצא הסיום הזה בקדישים, אלא רק בשמונה עשרה. כפי שהסברנו אז, בשמונה עשרה אכן הדבר מתאים, כיון שהתפילה היא כנגד הקרבנות שהיו בבית המקדש, לכן מתאים לומר וינחמנו בציון וכו'. אבל הדבר אינו שייך, לגבי הקדיש.

מצד שני, אמרתי בזמנו לגבי הגירסא הזאת, כי אפשר למצוא בה טעם. כיון שאפשר לפרש את נוסח וינחמנו בציון וכו', שהוא ללא קשר אל הקרבנות. דהיינו, הרי בית המקדש השני נחרב, בעון שנאת חנם, כדאיתא ביומא דף ט' ע"ב. לכן אנחנו אומרים כך, עושה שלום במרומיו, הוא ברחמי וחסדיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל, כלומר אנחנו מבקשים סייעתא מהקב"ה, אמנם אנחנו אלה שצריכים לחזור בתשובה, אבל בבחינת השיבנו י"י אליך ונשובה, שהקב"ה יזכה אותנו לעשות שלום, וינחמנו בציון וכו', בזכות זאת, כיון שהעון היה

דהיינו, ראו חכמי תימן בדורות האחרונים, כי ח"ו עון שנאת חנם עדיין מרקד בינינו, ואולי ח"ו מוסיף והולך, וכיון ש'עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו', החליטו שכדאי לחזק זאת בכל פעם שאומרים 'עושה שלום במרומיו וכו', וינחמנו בציון וכו'. כלומר, לעורר את עצמנו, להרבות שלום ואהבה ואחוה, בכדי שעי"ז הקב"ה ינחמנו בציון. כי אחרת, מהיכן הנוסח הזה בא. וכיצד הוא התקבל בכל הקהילות?

שאלה מהקהל: ה"ה לגבי הנוסח 'הוא ברחמיו וחסדיו', גם המלה 'וחסדיו' באה מחכמי תימן?

תשובת מרן שליט"א: לגבי המלה 'וחסדיו', זה כבר לא כ"כ משנה, זה 'על הדרך'. אני מדבר על התוספת העיקרית, 'וינחמנו בציון ויבנה ברחמיו את ירושלים וכו'. לגבי המלה 'וחסדיו', בין אם תגיד ובין אם לא תגיד, הדבר לא נורא. אינני יודע, האם זאת הנקודה. אולי 'על הדרך' הוסיפו גם את זאת, בכדי לחזק את העניין, 'ברחמיו וחסדיו', בכדי להשפיע שאכן נזכה שכך יהיה.

שאלה מהקהל: אולי אבותינו העתיקו זאת מהנוסח שבסיום תפילת שמו"ע?

תשובת מרן שליט"א: כבר אמרתי מקודם, כי גם בתפילת שמונה עשרה, זה לא היה הנוסח בשום סידור. לא מקדמונינו, שהם בכלל לא גרסו את המלים 'עושה שלום וכו', הם פסעו ולא אמרו 'עושה שלום' בכלל. אם תסתכל ברמב"ם, ובתכאליל הראשונות, אין שם כלל את הנוסח עושה שלום וכו'. רק אח"כ קבעו לומר את נוסח עושה שלום וכו'. מה שכתוב שצריך להזכיר את ציון וירושלים, זה לא בנוסח הזה. א"כ, הנוסח וינחמנו בציון וכו', בא רק מאבותינו נע"ג. גם ברמ"א, ובסידורים האחרים, נוסח זה אינו קיים. הנוסח הזה ביסודו, לא היה קיים בתפילת שמונה עשרה, ולגבי הקדיש, גם הם בכלל לא מזכירים את בית המקדש, ואת ציון וירושלים. זהו בכלל ייסוד מחדש, להזכיר ולחבר זאת לנוסח עושה שלום,

שבכל פעם שאומרים עושה שלום מקשרים זאת עם ציון וירושלים.

על אף האמור לעיל, בכל זאת אינני חוזר בי, כי מצד שני כבר אומרים זאת בצורה נידושת, וממילא כבר לא אומרים זאת בכוונה. לכן, אני אעשה פשרה. אם האדם במצב לומר זאת כפי שצריך, אזי אין הכי נמי, כדאי לומר זאת.

בס"ד זכיתי לבדוק את העניין הזה, לאחר שמצאתי את הכת"י שצינתי בזמנו בשיעור, תכלאל משנת ה'תקל"ב, בערך מלפני מאתיים וחמשים שנה. זכיתי בתכלאל הזה, ע"י ידידנו רבי מתתיהו דחבש הי"ו, הוא שהביא לי את התכלאל הזה, נכתב בדורו של מהרי"ץ. אבל במשך הזמן ראיתי, שהנוסח הזה נמצא כבר בתכאליל מלפני כן, בערך לפני שלש מאות שנה. כעת הסתכלתי בתכלאל יותר עתיק, שהוא מלפני שלש מאות שנה, שקיבלתי בזמנו ממארי חיים ע"ק הי"ו ממושב צלפון, וראיתי כי הנוסח הזה נמצא גם שם.

[מצורף צילומים בסוף החוברת].

ישנו דבר מעניין, אצל החבאנים. אצלם יש את שני המנהגים. חלקם אומרים את הנוסח הקצר, וישנם כאלה המוסיפים וינחמנו בציון וכו'. בזמנו הם התייעצו איתי, כשהדפסו מהדורא חדשה של תכלאל עטרת זקנים, ואמרתי להם, לא, זה בסדר, תכתבו את הנוסח הקצר, ותכתבו ש"ש מוסיפים'. בכדי שלא יחשבו שאלו אשר אינם אומרים זאת, הם לא בסדר. זהו דבר טוב. אדרבה, הנוסח העיקרי, הוא בלי התוספת הזאת.

בכל אופן, כפי שאמרתי, זה כמו 'זכרה לחסדי דוד עבדך', הסברנו בזמנו כי ישנה בכך תקנה, ישנו עניין להוסיף זאת, להזכיר פעמיים את דוד, הראשון ושיבוא בזמן המשיח. למרות שמהרי"ץ לא כתב זאת, אבל כנראה חכמי תימן האחרים הוסיפו זאת, כיון שאין לכך מקור אחר, על כרחך שזהו ייסוד שלהם. וגם לגבי

שאלה מהקהל: אם כך קבעו וייסדו חכמי תימן, למה מרן שליט"א לא נוקט כך?

תשובת מרן שליט"א: כמה תשובות לדבר. א' אין לי הוכחה מפורשת שכך הם ייסדו, רק אני משער, וכמו שכבר אמרתי. ואחז"ל וכי בשביל שאנו מדמים, נעשה מעשה? ב' לא אני הקטן שלא קיבלתי זאת, אלא מהרי"ץ גאון עוזנו ותפארתנו, והוא שקול כנגד כולם. ג' לא ידוע לנו שמות החכמים הללו, היכן היו וכו', ומי יאמר שהם בריסמכא לקבוע דברים ונוסחאות לדורות. ד' כבר אמרתי הטעם למנוע מפני שזה נידוש, שהרי אומרים קדיש בכל יום פעמים רבות. משא"כ זכרה לחסדי דוד עבדך, שזה רק פעם אחת בשבוע. ה' בשני תכאליל כת"י הללו שבדקתי, ראיתי כי גם בנוסח יהא שלמא יש להם תוספת שאין אנו אומ', כגון ושיזבא ורווח והצלה והצלחה וסליחה וכפרה (עיי' בצילומים שבסוף חוברת זו), שזה בא להם מנוסחאות הספרדים. אם כן אולי זה אומר שהם – המייסדים זאת – נהגו בנוסח שאמי, שאינו מדקדק בגירסאות ובנוסחאות [עיי' מ"ש בס"ד בקונטרס מילי דברכות]. וכפי שקיבלו תוספת זו בשיטתם, כך הוסיפו מדעתם את זו. ולכן מהרי"ץ לא אבה לקבל את זאת, כי הוא זיכך וזיקק את הנוסח, כדרכו בקודש.

מאידך חזינן שנתקבל נוסח זה גם בבבלי (ואין הדבר מוכרח שנקבלנו, שהרי גם פסוק י"י הושיעה נתקבל לאמרו בתחילת תפילת ערבית אחרי והוא רחום, אף שדעת מהרי"ץ כרבותיו לא נוחה מזה, ולכן ביטלנו זאת). ומצד שני אין זה בגדר שינוי מטבע שטבעו חכמים בברכות, ובפרט כי עיקרו של דבר אינו אלא מנהג.

עלכן נלע"ד דרך פשרה, לומר זאת רק כשאדם מתעורר לכוון בכך כהוגן. א"נ כשמזדמן לביהכ"נ שבלא"ה נוהגים לומר זאת. אי נמי בימי בין המצרים, או אפילו אח"כ בזמן שמפטירים שבע דנחמתא, שאז עניין ציון וירושלם עומד יותר לנגד עינינו.

דבר הזה, חושבני כי הוא הדין. אני אומר זאת מסברא, אין לי ראיות לכך, הדברים הללו אינם בכתובים, אבל חושבני כי הדברים מדברים בעד עצמם.

שאלה מהקהל: לגבי מה שמרן שליט"א אמר, שזה לא יהיה 'בצורה נידושית', כלל זה נאמר ע"י מרן שליט"א לגבי הרבה נושאים, כגון לגבי עלינו לשבח במנחה, וידוי, ברוך הוא וברוך שמו, ולפני כמה שיעורים לגבי תיקון חצות בימי בין המצרים. אבל גם שמע ישראל, זה נידוש? אסדכן מתי אומרים זאת, ומתי לא?

תשובת מרן שליט"א: על כך כתוב [מסכת אבות פרק א' משנה ט"ז], **עשה לך רב והסתלק מן הספק**. יש לנו את מהרי"ץ, מה שמהרי"ץ כתב. יש לנו מי שמוביל את הקו. ולגבי הדברים הנוספים, התוספות האחרות, מה שלא כתוב לא כתוב. שמע ישראל וכל כיו"ב, חובה לומר אותם. מה שחובה, חובה.

שאלה מהקהל: אבל כעת אם האדם רוצה לקבל על עצמו לומר משהו שלא נהגו לאמרו, לכאורה זה כמו שמרן שליט"א תמיד אומר, כי זה כמו שוקולדה, ואם זהו דבר טוב אזי מקבלים אותו. השאלה היא, מתי אני אומר שזה נידוש, ומתי לא?

תשובת מרן שליט"א: כל דבר שחוזרים עליו הרבה, הוא נידוש. אם תגיד וידוי בכל יום, זהו דבר נידוש. וכן אם תאמר את התוספת בעושה שלום וכו' בכל יום, זה נידוש.

שאלה מהקהל: אבל גם את נוסח לפניך אני כורע ומשתחוה ומתחנן וכו', אנחנו אומרים בכל יום?

תשובת מרן שליט"א: כי זה דבר שחז"ל קבעו לאמרו. אנחנו מדברים על ההוספות, אתה מוסיף משהו שאינך חייב, אבל אינך אומר אותו כראוי. לא כדאי.

המשך בעניין האם אפשר לומר תיקון חצות בימי בין המצרים אף ללא כוונת הלב, וביאור העניין שהשכינה נראית כאשה לבושה שחורים וכו'.

דיברנו בשיעור הקודם, על עניין אמירת תיקון חצות בלי כוונה, האם ישנו ערך לכך או שלא. הבאנו את דברי שו"ת רב פעלים, האומר כי כיון שזהו דבר חשוב, אפילו שהאדם אינו אומר זאת בבכיות וכפי שצריך, העיקר שהוא אומר כפי שלגבי התפילה, הדבר החשוב הוא להוציא זאת בשפתיים, גם אם זה ללא כוונה, כיון שהכוונה אינה מעכבת. אמנם הכוונה זהו דבר רצוי וטוב, ואם תעשה זאת כפי שצריך בצורה המושלמת, בודאי שאין ערוך לכך. אבל מצד שני, מצד ההלכה, החיצוניות היא העיקר. הסברנו אז את החילוק.

לבל יחסר המזג, אומר כעת את הצד השני.

בעל פלא יועץ [עניין אבילות בית המקדש] כותב כך, אבילות על חרבן בית המקדש, הוא דבר התלוי במעשה. ובפרט בזמן בין המצרים, ביום ובלילה, ליתן אפר במקום הנחת תפילין, ולישב אצל המזוזה ולומר סדר תיקון חצות.

הוא מדגיש זאת, בדיוק כפי שאמר בעל שו"ת רב פעלים, כי העיקר הוא המעשה. מהו המעשה? תשים אפר, תשב בצד המזוזה, ותגיד. זאת החיצוניות.

אבל כעת הוא בא ואומר את הצד השני, אמנם לא המעשה הוא העיקר. אמנם נכון, שהדבר תלוי במעשה, אם עשית כך זה טוב, אבל החשיבות היא הפנימיות. רק צריך להיות עין במר בוכה, ולב נשבר ונדכה, כאבל אם קודר יאנח בשברון מתנים על צער השמים. והכל לפי הידיעה, ולפי רוב האהבה, ולפי זכות הנשמה. כל אדם, לפי מה שהוא יודע, כמה יש לו אהבת ה', וכמה נשמתו זכה, בכדי שירגיש את הצער הגדול של גלות השכינה, ושל החרבן, בלב נשבר ונדכה. אם נשמתו של אדם היא נקייה, הוא אכן קרוב אל העניין הזה, הוא מרגיש זאת, וממילא הדבר מתבטא בפועל.

ממשיך הפלא יועץ ואומר, והן אמת כי דלוננו מאד, ואין אתנו יודע מה חסרנו. כבר לא מבינים זאת. לצערנו, כבר ירוד ירדנו. ומה אבדנו, ומה גרמנו בעוה"ר, ומהו גלות השכינה, ועד היכן מגיע צערה וצער העליונים והתחתונים. על זה ידו כל הדוים. מכל מקום, כל אדם איננו חייב אלא כשיעורו. אם אינך במדרגה הזאת, אי אפשר לומר לך לעשות דברים כאשר אינך 'בר הכי'.

כעת הוא אומר רעיון נפלא, ויצייר בעצמו, כאלו אמו חגורת שק, לובשת שחורים ומתעטפת שחורים, צועקת מרה קול ברמה, מנהמת כיונה. מה הלשון אומרת? קלני מראשי, קלני מזרועי, בנים גידלתי ורוממתי והם פשעו בי. וכזאת וכזאת החי יתן אל לבו, דברים הממררים את הלב, וישפוך את נפשו בקול יללה, אולי יזכה ויראה בנחמת ציון ובבניין בית מקדשנו ותפארתנו שיבנה בב"א.

בתשובה לשאלה מהקהל: הגירסא שלנו התימנים היא, 'קלני מראשי' [בשוא נח תחת הלמ"ד], דהיינו 'קל אָנִי', כמו 'חוששני לו מחטאת'. הכוונה בלשון סגי נהור, כבד לי. בעברית אומרים, 'קלני', למ"ד בפתח ודגש. אבל הם לא יודעים, לא למדו אצל מארי. רבני תימן היו בקיאים הדק היטב בגירסא. אצל אבא מארי זצ"ל, בודאי הם לא למדו.

בכל אופן, אומר בעל פלא יועץ, שהאדם יצייר כאילו הוא רואה את אמו 'חגורת שק לובשת שחורים'.

מהיכן בא לבעל פלא יועץ, הרעיון הזה?

נראה לי בס"ד שזה עלפי המובא בספר אור צדיקים [פרק י"ז], וכן בספר קב הישר [פרק צ"ג] כך, הכלל, כי תדיר צריך האדם להתעורר בלב מר על גלות השכינה, ולהתאנח על אריכות הגלות המר. ולשים אל לבו, כי בהיותנו על אדמתנו, והשכינה היתה שורה בין

בארבע מיתות בית דין, ונתלין ונדונין במיתות קשות ומשונות. ואתם שוכבין על מטותיכם בהשקט ובטח? קומו ונצעק אל ה' אלהינו, שהוא מלך רחום וחנון, אולי ישמע ה' אל קול תפלתנו, וירחם על עמו שארית פליטת ישראל. והיה החסיד צועק, ולא נתן מנוחה לכל בני העיר. הוא הסתובב וצעק כך, בכל חוצות העיר.

בספר אור צדיקים מובא, שלכל תלמיד חכם הוא היה קורא בשמו, ולא זו ממנו עד שרואהו קם מן המטה.

ממשיך בעל קב הישר וכותב, והיו קמים כלם בשעה חדא לבתי מדרשות, והיו אומרים התיקון חצות, ואחר כך היו לומדין איש איש כפי השגתו. יש מהן היו עוסקין בדברי קבלה ובזוהר, ויש מהן היו עוסקים בגמרא ובמשניות, ויש מהן היו עוסקים בתורה ונביאים וכתובים. כל אחד לפי רמתו, או הצורך שלו, מה שהתאים לו באותו זמן. ואחר כך היו אומרים פזמונים ובקשות עד אור היום, והיו מעוררים רחמים.

והרב האר"י זכרנו לברכה, היה מפליג בחסידות, ואמר על החסיד רבי אברהם הלוי, זכרנו לברכה, שהוא היה גלגול של ירמיהו הנביא. כפי שירמיהו הנביא היה מקונן על החרבן, כך גם הוא, כיון שהוא היה גלגול שלו. כנראה הוא היה צריך לבוא לעולם, בכדי לתקן איזה דבר קטן.

פעם אחת אמר לו האר"י ז"ל: דע, כי שלמו ימך, והגיעו ימך למות, אם לא שתעשה תקנה אחת שאלמדך. ואם תעשה אותה תקנה זו, אזי תחיה עוד עשרים ושתים שנים. וזו היא התקנה שלך: שתלך לירושלם, ושם תלך להתפלל לפני כותל המערבי, ותשפוך תחינתך, ותזכה לראות השכינה. אהה, יזכה לראות את השכינה. האדם יודע מה זאת השכינה? אבל כך האר"י ז"ל אמר לו, שיזכה לראות את השכינה.

הכרובים, היינו מקבלים הארה בכל יום, והיו ישראל נקראים 'עם קדוש ליי', והיינו קרובים אל השכינה ואל הקדושה, והקליפות היו נחבאים ודחופים בעמקי תהום. מה שאין כן עכשיו, ישראל הן נדחפים ונסחפים ומפוזרים בכל פנות וקצוות הארץ, ומכניעים עצמם בגלות בהכנעה גדולה נגד כל אומה ולשון, וחולקין להם כל הכבוד וכו', כי שחה לעפר נפשנו.

הוא מדבר על הגלות בין הגויים, אנחנו ברוך ה' לא במצב הזה. אבל כך היה בעבר. היום בזמנינו, אנחנו לא בגלות בין הגויים, אלא בגלות בין הערברב, שלטון של רשעים. מבחינה מסויימת, איננו סובלים בדיוק אותו הדבר. אבל בסך הכל, החרבן הוא חרבן.

וממש אנחנו למרמס תחת כפות רגליהם, ואנחנו להם לעבדים ולשפחות. וכל טרחם של ישראל ויגיע כפם, נושאים עין קצת מן אומות העולם בישראל, ולוקחים ביד חזקה מידם. ואנחנו, בית ישראל, מוכים ונהרגים ונשחטים ונשרפים על קדושת השם. והיאך לא ישים אדם אל לבו, כל מי שיראת אלהים נוגע בלב, לכוון בתפילתו במקומות השייכים לגאולת ישראל, שיגאלנו הקדוש ברוך הוא מידי אמות העולם למען שכינת כבודו. וקבלה אמתית היא בידי: כל מי שבלבו תדיר צער על גלות השכינה, זוכה לכתר תורה.

ודע, מה שכתב האר"י זכרנו לברכה, על מורנו הרב רבי אברהם הלוי, שחיבר ה'תיקוני שבת', שהיה דירתו בצפת, תבנה ותכונן במהרה בימינו. ובכל חצות לילה, היה קם וסובב בכל הרחובות של יהודים, ונתן קולו בקול מר, ואמר, כך הוא צעק בחצות הלילה, אחינו בית ישראל, הלא ידוע לכם, שהשכינה בעוונותינו הרבים בגלות, ובית מקדשנו היה לשריפת אש, וישראל הם בגלות המר, וסובלים יסורים, עינויים קשים ומרים, ונהרגו כמה חסידים וחסידות, בחורים ובתולות, זקנים עם נערים,

א"כ, הוא עושה הכנות. ואז הלך החסיד לביתו, וסגר עצמו שלשה ימים ושלשה לילות בתענית שק ואפר. ואחר כך הלך החסיד לירושלם, ובא לפני כותל המערבי בתפילה ובתחנונים ובבכיה גדולה. ואחר כך ראה על גבי הכותל, צורה דוגמת אשה מלובשת שחורים. כך כתוב בספר קב הישר.

ובספר אור צדיקים, שהוא כנראה המקור לכך, כתוב בזה"ל, ופתאום נשא עיניו, וירא על גבי כותל מערבי, דוגמת אשה אחת מאחוריה. דהיינו, הוא ראה אותה מגבה. לא מצד הפנים, אלא מצד הגב. ובאיזה מלבוש ראה אותה, אין רצוני לכתוב, לחוס על כבודו יתברך. כנראה בגדים קרועים, סמרטוטים, רחמנא ליצלן.

ממשיך בעל קב הישר, ותכף מרב פחדו נפל על פניו ארצה, והיה צועק ובוכה בבכי גדול, ואמר: אוי לי שראיתך בכך! אוי! אהה על נפשי! והיה מאריך בבכיה וזעקות. והיה ממרט שערות ראשו עד שנתעלף ונרדם.

ואז ראה בחלום, שבאה אליו השכינה בבגדים נאים. כעת היא נראתה לו בבגדים יפים, לא סמרטוטים. ואמרה: התנחם, פני אברהם, כי יש תקוה לאחריתך, וישבו הבנים לגבולם, כי אשיב את שבותם ורחמתי אותם. בעזרת ה', עוד יגיע הזמן. יש תקוה. זהו אינו הסוף.

וייקץ. וישא את רגליו וחזר לצפת, ובא אל האר"י, זכרונו לברכה. ותכף אמר לו האר"י, זכרונו לברכה: אני רואה בך, שזכית לראות פני השכינה, ומעתה תהיה בטוח, שתחיה עוד עשרים ושתים שנים. וכן הָוָה, שהחסיד חי אחר זה המעשה עשרים ושתים שנים.

החיד"א בספרו שם הגדולים [א, אות ס"ט] מביא זאת, מהר"ר אברהם הלוי פְּרוֹכִים ז"ל, הוא הקדוש שראה השכינה עין בעין בהקיץ בכותל מערבי.

דרך אגב, ישנם רבים הטועים, ומתבלבלים בינו לבין הר"ר אברהם גלאנטי, כיון ששם אותו הדבר, אברהם, ושניהם היו בעיר צפת, בדורו של האר"י ז"ל. אבל, אלו שני אנשים שונים. זהו רבי אברהם ברוכים, וזהו רבי אברהם גלאנטי, מחבר פירוש על ספר הזה"ק. זה מוכח מזה שהחיד"א הביא שם לעיל באות ל"ו בנפרד את ר"א גלאנטי.

בכל אופן אומר החיד"א, אולי ישנם אנשים, שלא יאמינו לסיפור הזה. ראה את השכינה? מהיכן הסיפורים האלה?

אומר על כך החיד"א, ולקול הסיפור, דברי שלא יפקפק שום אדם בלבו, אני אענה במיטב הארש. לחיד"א ישנה לשון מליצית. מה הפירוש, 'לקל הסיפור'? כוונתו מלשון הפסוק בספר קהלת וי"ב, ד', וַיִּקְוֶם לְקוֹל הַצִּפּוֹר. אז החיד"א עושה זאת, 'לקל הסיפור'. ובמקום פְּמִיטָב הָאָרֶץ [בראשית מ"ז, י"א], הוא כותב 'האר"ש', מלשון 'אַרְשֶׁת שפתינו', דהיינו הדיבור.

אנו מאמינים ודאי בכל דברי רבותינו זכרונם לברכה. טוב, אם אינך מאמין לסיפור שהיה עם האר"י ז"ל, הכתוב בספר אור צדיקים, אזי בוא ותשמע מה חז"ל אמרו. לכו חזו מאמרם בילקוט ירמיה [סימן ט"ו] ע"פ אמללה יולדת השבעה, שירמיה ראה אשה לובשת שחורים וכו', ואמרה אני אמא ציון וכו' ע"ש. הרי כתוב כך במפורש בחז"ל. אסדכן אל תפקפק על הסיפור, כיון שזהו סיפור אמיתי, הוא זכה לראות את השכינה. יש לכך מקור מפורש.

בעל פלא יועץ, הפליא עצה הגדיל תושיה, ברוב חכמתו הוא רצה להמחיש זאת. האדם רוצה לבכות על גלות השכינה, אבל מה זאת 'שכינה'? מי יודע מי היא זאת השכינה? מה האדם ידמיין? אומר הפלא יועץ, את אמך אתה מכיר, תחשוב על אמך שהיא לובש שחורים וסמרטוטים, ובוכה וצועקת כמי שמתו מוטל

שערי יצחק – השיעור השבועי

אבא מארי זצ"ל, היה מאריה דאתרא והראב"ד של העיר רצאבה. בלשוננו במקור אומרים, **רצאבה**. אבל כיום בעברית אומרים, **רצאבה**. כך אומרים בזמנינו, בכדי שיבינו את שם כינוי המשפחה שלנו, שהיא ע"ש העיר רצאבה. שם וגם בכל הסביבה, כל שאלה שהיתה בהלכה או בבי"ד, נחתך על פיו. בשנים האחרונות, לאחר שנפטר הרב שלו, הוא היה המארי דאתרא בעיר, וראש בית-הדין, עד שעלו לארץ ישראל בשנת ה'תש"ט.

התייחסות מרן שליט"א לדברי השקר שהובאו בחוברת אחת בשם הרב שלמה קורח שליט"א על הרב יוסף צובירי זצ"ל.

מדוע אני מדגיש זאת?

מישהו שלח לי צילום מהחוברת 'תור הזהב' [שב"ק מסעי התשע"ח, דף ח'], נתפרסם מאמר לזכרו של הרב יוסף צובירי זצ"ל, במלאות שמונה עשרה שנה לפטירתו, כתבו עליו שם מאמר מאת הרב שלמה קורח, ה' ישמרהו ויחיהו, המקום ברוך הוא ישלח לו רפואה שלימה, וראיתי שם דברים מוזרים מאד. אי אפשר לעבור על כך בשתיקה.

מובאים שם עוד כמה מאמרים על הרב צובירי, אינני מתייחס לכל המאמרים הללו, למרות שיש בהם הרבה 'דברים בטלים'. אבל בין היתר, עשו ראיון עם הרב שלמה קורח, והוא מספר על הרב צובירי כך, גם כשהיה צעיר מאד בתימן, הוא נחשב כמאן דאמר. חכמי רצאבה היו שולחים אליו שאלות כהלכה כסדר. שמעתם? הוא פשט להם את הספיקות ואת חילוקי הדעות, ורבים מהמנהגים של רצאבה נוסדו על ידו.

אינני זוכר, שקראתי פעם פסקא כל כך קטנה, עם כל כך הרבה טעיות ושקרים... דברים שלא היו ולא נבראו. ממש סילופים. שקר וכזב. דברים שקריים ממש.

לפניו. עי"כ יהיה לך קצת אפשרות לחוש זאת, לקבל מושג. למרות שהדבר אינו אמיתי אלא רק משל. אבל במציאות, ראינו לירמיהו הנביא בעצמו, בפרט אם מהר"ר אברהם הלוי היה גלגול שלו, השכינה נתגלתה לו בדמות אשה הלובשת שחורים, או סמרטוטים, בצורה כזאת נבזית, במצב כזה שפל ומדוכא. עי"כ אולי תרגיש את הצער, ותתעורר לבכות על החרבן.

דברי מרן שליט"א לזכר אביו הגה"צ הרב נסים הנקרא מארי נחום רצאבי זצוק"ל שהשבוע יחול יום היארצייט שלו.

כפי שאמרתי בתחילת השיעור, השבוע יחול יום היארצייט של אבא מארי זצ"ל, לכן ברצוני לומר משהו קטן לעילוי נשמתו.

בשבת קודש זו, זכיתי לומר את ה'רשות' לברוך שאמר, 'ברוך אדיר במרומים וכו', כפי שדיברנו בעבר והסברנו בסוף שנה שעברה, ובתחילת שנה זו, בכל פתיחת שיעור, פסקא משם]. זאת הפעם הראשונה, שזכיתי לומר זאת בציבור. ובלי נדר, אני מקוה כי לכל הפחות בשב"ק שלפני היארצייט שלו, נאמר את ה'רשות' לברוך שאמר, בכדי לעורר זכות אבות.

את היראת שמים שהיתה אצל אבא מארי זצ"ל, היה אפשר לראות תמיד. בכל עת היתה יראת ה' חופפת על פניו, בכל הליכותיו ותנועותיו.

זכורני בתורת ילדים, כי אם מישהו היה שר בימי בין המצרים, וכדומה, מיד הוא היה גוער ואומר, 'מַצְרִים'. בצורה ממש מחרידה. וכן לגבי לקנות משהו חדש, וכדומה. אין מושגים כאלה. כמרבן, כאשר פעם שאלו אותו לגבי פסח, כמה הדבר הכי קטן של חמץ? אז הוא ענה, 'במשהו'. אבל כשהוא אמר זאת, זה לא סתם, יבש. אלא הוא כמו נבהל, נבעת. ראו שהיר"ש שלו היתה כדבר החרות בדם.

אני מקוה, שעורך המאמר לא הבין את דבריו, וכתב כך מחוסר הבנתו, ולא שידו של הרב שלמה במעל הזה. או יד זדונית נוספת בחשה בקדירה, והכינה "מטעמים".

היה דבר אחד ויחיד, ששאלו אותו שני ת"ח צעירים, כפי שנתפרסם בזמנו בחוברת אור ישראל [שבט ה'תשמ"ח דף י"א י"ב], אבל אלו לא היו רבני העיר. חכמי רצאבה, מעולם לא שאלו אותו, וכן אבא מארי זצ"ל, לא שאלות בכתב ולא שאלות בע"פ, בכלל לא התייחסו. לבוא ולהגיד, שמנהגי העיר רצאבה נוסדו על ידו? שקר גם וטעות חמורה.

בעיר רצאבה, היו שלשה בתי כנסת. 'כניס בני יהודה', 'כניס בית חנש', ו'כניס בני הילל'. 'כניס בני יהודה' היתה ביהכ"נ הגדולה ביותר, והיא היתה של המשפחה שלנו. 'כניס בית חנש', זה נקרא כיום משפחת נחשון. 'כניס בני הילל'. שלושת בתי כנסת, היו נוסח בלדי. ברור שלא שאלו אותו, ולא ייסדו על ידו מנהגים. הרי הוא שאמי ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו. אינני מבין, כיצד מעיזים כיום לומר דברים, שלא היו ולא נבראו. אני מקוה שזאת חוסר-הבנה חמורה. כל מה שכתוב שם.

בכל אופן, לא היו דברים מעולם. כפי שאמרתי, היתה בסך הכל שאלה אחת, שנתפרסמה בחוברת אור ישראל. למעשה, זה התחיל כבר מהספר ויצבור יוסף בר, הוא כתב שם כך. אבל כיון שהזמן קצר, לא אאריך בכך, אולי ניתן לשילה שידפוס את זה. אלו היו שני ת"ח בלבד, האחד בן 24, והשני בן 25. אלו לא היו רבני העיר, וגם שאלה זו לא היתה להלכה ולמעשה, אלא זה קשור להסביר איזו הלכה, שהם שאלו אותו. כך שהדברים הללו, אין להם שום יסוד.

ת"ח חשוב שמבין ויודע, אמר לי כי כשקרא את המאמר בתור הזהב, נדהם. היה המום.

[להלן הדברים כפי שרשומים אצל מרן שליט"א בכתביו מלפני שנים רבות, במאמר "לקעקע ביצתן" אות ז': אותם אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר (כדלעיל ד"ה איך) מצאתי לנכון להוסיף אודותם עוד (בפרט מפני שנתבקשתי עלידי תלמיד חכם חשוב, להעלות הדברים על הכתב, לבל תהי האמת נעדרת) כי בהקדמותיהם ובהערותיהם וכדומה, שבהוצאת ספריהם במכון שתילי בצלים, מפחים עוד כזבים רבים או חצאי אמת, מאשר עולה בדמיונם. כגון שכדי להגדיל ולפאר את מעלת כבוד מורוהדרכם (עד שיתגלה להם כי שקר הנחילים, ויתברר כי הטעה אותם ובלבלם), מביאים כעדות דברי רבנים ידועים כאילו הם עדיין ידידיו ועמיתיו, בעוד שההיפך הוא הנכון, כי פנו לו עורף כשעמדו על טיבו, כגון מהר"י הלוי אלשיך וזולתו, כידוע לנו ולזולתנו מפיו ומפי כתבו, ולדוגמא יוכיחו מכתביו נגדו שנדפסו בספר אורח לצדיק (על מסורת תימן הקדומה) מדף ז':

והגדילו לעשות בדברים אחדים, שהקדימו לויצבור יוסף בר נירושלם ה'תשנ"ט חלק א' דף ו' ד"ה עד], להעלות שבחים שכתבו עליו "חכמי ורבני" עיר רצאבה במכתב שאלתם אליו בדיני טרפיות משנת ה'תרצ"ז ב'רמ"ח, בהיותו "בן עשרים ואחת שנה", להוכיח כי יצא שמו אז ככוכב גדול יעו"ש. והנה מכתב זה נמסר מידי אליו בעצמו, ופרסם אותו כבר לשעבר באור ישראל שבט ה'תשמ"ח דף י"א י"ב. אבל איני רוצה להאריך בדברים צדדיים, שכל מעיין יכול להשוות ולדעת ולהבין מעצמו, רק אעיר על העיקר שהוא הגיחוך שבדבר, מאחר ששני השואלים הנזכרים שם, שהם הרב ישראל בן נסים (דודי אחי אבי) והרב סלימאן קרואני (בן אחות אמי), לא היו בימים ההם חכמי ורבני העיר ממש, עד כדי שיוכלו הם להתפאר שמצאו לנכון לפנות אליו, ולנגח בעקיפין ובערמה את זולתם, למי שידוע ומבין מטרתם ומגמתם. כי לכל היותר, הם היו מחכמי ומרבני העיר, וטפלים אליהם. לפי שאז באותו

המקום פניאל ד"ה ומובן. ואיזה שבח מיוחד יש בזה ששני חכמים, אחד כבן עשרים וחמש שנים, ואחד בן עשרים וארבע שנים (ואולי פחות), פנו בשאלה (שאינה ה' למעשה, אלא הסבר איזו הלכה) לחכם בן עשרים ואחת שנים, פחות אך ורק שלוש או ארבע שנים מהם. ואם כן מדוע זורים חול בעיני הקוראים. ומה נפשך, גם אם תמצי לומר שבזה אינם משקרים אלא כתבו לפי תומם, הרי הם על-כל-פנים טועים, ולא מבררים קודם שמפרסמים דברים שאינם יודעים. ומזה תקיש לשאר עניינים, שבונים בניינים של-שוא על יסודות רעועים. ה' מסך בקרבם רוח עושים. אז תיפקחנה עיני עורים, מדהטוב ומדהנעים, שבת אחים ורעים: ע"כ].

יהי רצון שיתקיים בנו הכתוב, וְהָאֱמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְיֶה וְזָכְרִיהֶן, י"ט. וכל המתאבל על ירושלם, זוכה ורואה בשמחתה. הנה הוא – ר"א הלוי – רק התאבל על ירושלם, כבר זכה שתתגלה אליו השכינה. יה"ר שהמקום ברוך הוא יקיים בנו מקרא שכתוב [שם], צֹם וגו' הַתְּמִישִׁי וגו' יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׁשׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וגו', אמן כן יהי רצון.

שאלה מהקהל: בשבת הבאה, ערב תשעה באב, מתי צריכים להחליף את הבגדים? כמה זמן לאחר השקיעה, אפשר להחליף בגדים?

תשובת מרן שליט"א: המנהג הוא, להחליף בבין השמשות, כמ"ש מהרי"ץ בעץ חיים דף י" ע"ב.

הודעה ובקשה לרגל הכנת הספר שו"ת עולת יצחק חלק א' לקראת הוצאתו לאור במהדורא חדשה.

בעזרת ה', עומד לצאת לאור, נמצא על מכבש הדפוס, שו"ת עולת יצחק חלק ראשון במהדורא חדשה. לאחר שנים רבות, שהספר אזל מן השוק, ורבים מבקשים מים ואין, מתכננים בס"ד להדפיסו במהדורא חדשה, מעומד מחדש, כולל תיקונים והשלמות.

הפרק, צעירים מאד לימים היו. הרב ישראל נולד בשנת ה'תרע"א ב'רכ"ב או ה'תרע"ב ב'רכ"ג [כשנתיים אחרי לידת אאמו"ר, כידוע לנו שנולד בשנת בר"ך י"י חילו (דברים ל"ג, י"א) ה'תרס"ט. כי אאמו"ר סיפר לי שאמו נתעברה באחיו, לפני גמלה אותו, והוצרכה להפסיק הנקתו מחמת זה. והוא היה מתרעם וטופח על בטנה בגלל זאת, באמרו, שהוא מרביץ לישראל, כי בגללו הוא רעב. דהיינו שהוא קרא לו מעצמו בשם זה, טרם שנולד. למעשה קראו לו תחילה בשם יהודה, אבל אחרי שנים רבות שינו שמו וקראוהו ישראל מאיזרסיבה. ועיין עוד להלן פרשת אחרי מות על פסוק ושפך את דמו וכסוהו בעפר ד"ה ושנים. והרי זמן ההנקה הנהוג הוא עשרים וארבעה חודש, או יותר, עיין מ"ש בס"ד בשלחן ערוך המקוצר חלק יורה דעה הלכות בהמה חיה ועוף סימן קל"ד סעיף י' והערה מ"ב שם] נמצא שבשנת ה'תרצ"ז ב'רמ"ח שכתב ושלח את השאלה הנזכרת היה כבן עשרים וחמש שנים בלבד. והרב סלימאן קרואני אך ורק כבן עשרים וארבע שנים, כי נולד בשנת ה'תרע"ג ב'רכ"ד (עיין מאמר שיר המעלות לשלמה שבתחילת ספר מפי חכמים דף ז' אות א'). דרכם היתה ללמוד בחברותא, ולכן שלחו ביחד את השאלה:

בכתב הסמיכה וההרשאה לשחיטה ולרבנות ולדיינות, שניתן לאאמו"ר זצ"ל בשנת ה'תרצ"ז ב'רמ"ז, הנמצא ביד, והזכרתו כבר בעיני יצחק על שלחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד תלמיד חכם סימן קס"ג אות כ"ד ד"ה נתינת, חתום הרב סלימאן קרואני אחרון, לפי שהיה הצעיר שברבני העיר, והרב ישראל לא חתם כלל. שאר הרבנים העיקריים, שהיו זקנים, וכל-שכן מאריה דאתרא וראב"ד רצאבה, הוא הרה"ג חיים אלקאפח זצ"ל, הרי ברור שלא הצטרפו עמהם לשאלתם, וגם לא פנו אליו כלל בעניינים אחרים. ואעיקרא העיר רצאבה, היתה מליאה חכמים וסופרים, עיין לקמן בפרשתנו על פסוק ויקרא יעקב שם

בכדי שח"ו לא יהיו טעויות בספר, צריך להגיה אותו. לכן אנחנו מבקשים, כי כל מי שיוכל לקחת לפחות כמה דפים, להשוות עם המהדורה הקודמת, לראות שלא חלו טעויות בהדפסה החדשה. מי שיכול לעשות הגהה, אפילו קצת, כל אחד כפי מיטב יכולתו, או כמה תשובות, שיגיש לרב ניר טיידי הי"ו, שהוא המטפל בהדפסה. בעז"ה הספר כבר צריך לצאת לאור, וצריכים להזדרז.

ברוך ה', יש לפנינו את תקופת 'בין הזמנים', ישנה אפשרות יותר מבחינת הזמן. כל מי שיקח חלק בדבר זה, יש לו זכות גדולה, שנזכה להוציא את הספר בקרוב בצורה מושלמת, שלא יהיו ח"ו טעויות ושיבושים בהדפסה, וזכות הרבים תלויה בו. כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו. והזכויות שלו, זהו דבר נצחי. שהספר יצא כלול ומושלם בהדרגה, מוגה ומושלם, בן יהי רצון.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף מקצת עניינים וציין מעט מקורות, שיפר ותיקן כמה דברים, כי מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.
נא לתאם זאת לפני השיעור.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

האם מותר ללמוד "חוק לישראל" או לקרוא תהלים בתשעה באב?

לא, ותהלים אפשר במנחת ת"ב.

האם חולה סכרת חייב לצום בתשעה באב?

פסור, באם הרופא אומר שהצום מסוכן לפי רמות החולי שלו.

במה ראוי להתחזק כדי לקרב את הגאולה ובנין בית המקדש?

להרבות אהבה ואחווה ושלוש ורעות עם כל אחד מישראל לתקן בזה עוון שנאת חנם שבגללו חרב בית קדשנו ותפארתנו השני, ולהתמיד בכוונה היטב בכל מקום שמזכירים בתפילות ובברכות את ציון וירושלם שתוכב"א.

האם מותר לצאת לנופש או טיול בתקופת בין המצרים?

לא ראוי לצאת, ובפרט אם זה משעשע וק"ו מקומות מסוכנים, ורק לצורך בריאות אם הדבר מוכרח ואין אפשרות אחרת. וע"י סי' תקנ"ד סכ"א, ושדי חמוד מערכת בין המצרים בפאה"ש סי' א' אות י', ומקור חיים סי' תקנ"א סעיף י"ד.

האם מותר לקנות רכב בבין המצרים?

לא, אלא א"כ לצורך מלאכתו ופרנסתו, או שאר סיבות הכרחיות.

אדם שנצרך לבלוע גוללות כל יום, האם יכול לבלועם בצום גם ע"י מים?

אם אפשר ע"י רוק, ואם לאו מים מועטים פחות משיעור ככותבת.

חשיב כהלכה

מרן הגאון הרב יצחק יצחק שליט"א
מוסק עדת תימן
מח"ס בארות יצחק, שו"ת נולת יצחק, שו"ת
הסקוצר, ושר.

ליראין ובריתו להודיעם עיני תמיד אל י כי הוא יוציא מ
 מרשת רגלי פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני י צרות לבני ה
 ירחיבו ממצוקותי הוציאני י ראה עניי אעמלי דשא לכל חטאתי
 ראה חייבי כי רצון אשנאת חלם שנאני י שמרה נפשי והצילני אל
 יבוס כי חסיתי בך י תס יושך יצוני כי קוותיך י פדה אלהים
 את ישראל מכל צרותיו י **אחר** רבי אלעזר אמר רבי חנינה
 תלמידיו חכמים מרבים שלום בעולם שני וכל בנך למודי י
 ורבי שלום בנך אל תקרי בנך אלא בנך י אין קדוש פני כי אי
 בלתך ואין צור כאלהינו כי מי צור מכלעדי י ואין צור זולתי אלהינו
 אין כלהינו אין כהדוננו אין כהלכנו אין כמושיענו י מי כלהינו מי
 כהדוננו מי כהלכנו מי כמושיענו י גודה לאלהינו גודה להדוננו
 גודה להלכנו גודה למושיענו י ברוך אלהינו ברוך הדוננו ברוך
 מלכנו ברוך מושיענו י אתה הוא אלהינו אתה הוא הדוננו אתה הוא
 מלכנו אתה הוא מושיענו י אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה
 כי בא מועד י אך צדיקים יודו לשמך יסבו יסדים את פניך י
 ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דור שיך י כי כל העמים
 ילכו איש בעם אלהיו ואנחנו בך בשר י אלהינו לעולם ועד י
 ואמר שני יתגדל עד לעילא ואמר **תתקבל** צלותכון ותתעבד
 בעותכון עס צלותכון ובעותהון **דכל בית ישראל**
 קדם אבונא דבשמיא יהא שלמא רבא מן שמיא חיים ונחמה
 וישיבא ורמואה וגאולה ומחילה וסליחה ופירה ורוח והצל
 והצלחה וישועה קדושה לנו ולכל עמו בית ישראל לחיים
 ולשלום ואמרו אמן י אמן עושה שלום במרומינו הוא ברחמינו
 וחסדי יעשה שלום עמנו ועם כל בית ישראל אחינו וינחמנו
 בעין ויבנה ברחמינו את ירושלים בחיינו ובימינו בקרוב אמן ואמן
 ואמרו כל ישראל יש להם חלק וכו' ודי כתובה בתפלת שחרית של
 שבת זאח"כ אומדין כטוס הקטרת ואומדין קדיש על ישראל ועל רבנן

